

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

א'מד

ערב שבת קודש

פרשת מסעי

כ"ז בתמוז התשע"ד

יוצא לאור עלידי

מכון ליובאוויטש שעליד

צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

כ"ז בתמוז ה'תשע"ד - ה' במנחם-אב ה'תשע"ד

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	כ"ז בתמוז	הלי טומאת מת פרק ט-יא.	הלי שאלה ופקדון... בפרקים אלו. פרק א.	מ"ע קז.
ש"ק	כ"ח בתמוז	פרק יב-יד.	פרק ב.	מ"ע קז.
א'	כ"ט בתמוז	פרק טו-יז.	פרק ג.	מ"ע קז.
ב'	א' במנחם-אב	פרק יח-כ.	פרק ד.	מ"ע קז.
ג'	ב' במנחם-אב	פרק כא-כג.	פרק ה.	מ"ע קז.
ד'	ג' במנחם-אב	פרק כד-כה. הלי פרה אדומה... בפרקים אלו. פרק א.	פרק ו.	מ"ע קז. קיג.
ה'	ד' במנחם-אב	פרק כז-ד.	פרק ז.	מ"ע קיג.
ו'	ה' במנחם-אב	פרק ה-ז.	פרק ח.	מ"ע קיג.

זמני השבוע*

צאת הכוכבים	שקיעת החמה****	מנחה גדולה	חצות היום והלילה	סוף זמן ק"ש	זריחת החמה	זמן ציצית ותפילין	עלות השחר**		תאריך
							72 ד' לפני הזריחה	120 ד' לפני הזריחה	
8.10	7.42.9	1.22	12.47	9.17	5.59	4.54	4.28	3.25	ו', כ"ז בתמוז
8.09	7.42.3	1.22	12.47	9.17	5.59	4.55	4.29	3.26	ש"ק, כ"ח בתמוז
8.08	7.41.6	1.22	12.47	9.18	6.00	4.55	4.30	3.27	א', כ"ט בתמוז
8.07	7.40.9	1.22	12.47	9.18	6.00	4.56	4.31	3.29	ב', א' במנחם-אב
8.07	7.40.2	1.21	12.47	9.18	6.01	4.57	4.32	3.30	ג', ב' במנחם-אב
8.06	7.39.5	1.21	12.47	9.19	6.02	4.58	4.33	3.31	ד', ג' במנחם-אב
8.05	7.38.8	1.21	12.47	9.19	6.02	4.59	4.33	3.32	ה', ד' במנחם-אב
8.04	7.38.0	1.21	12.47	9.19	6.03	4.59	4.34	3.34	ו', ה' במנחם-אב

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להתמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"י בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "ככמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"ז שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת		ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ
8:22	7:22	8:24	7:13	8:23	7:21	8:23	7:13	8:22	7:22
8:16	7:17	8:18	7:08	8:18	7:16	8:18	7:08	8:16	7:17

עורך אחראי: לוי יצחק שייקביץ • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעליד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יו"ר: הרב יוסף יצחק הכהן אהרונב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 6084000, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il ISSN 0793-7474 אינטרנט:

המזבח מונע 'גירושין' של הקב"ה ובני ישראל

הכיצד החליפו בית הלל ובית שמאי את עמדתם המסורתית כמחמירים לעומת מקילים? • והייתכן שדווקא רבי עקיבא, "שרגיל לזכות את ישראל", קובע שדיי לגרש אישה אם "לא מצאה חן בעיניו"? • תפקיד הנשמה בבירור הגוף וחלקה בעולם הוא כעניין ה'נישואין' • אם תשתדל, תוכל לתקן את חלקה מבלי לחפש עבודה קלה יותר • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

אבל לשיטת בית הלל אין חיוב להתעקש על שלום־בית עד קצה האחרון, אלא, אם הקדיחה תבשילו, היינו, שרואה שאינה חפצה למלא רצונו כו', הרי זו סיבה מספקת לבטל את כל ענין הבית. ורבי עקיבא סבירא ליה יתירה מזו – שאפילו אם היא עושה רצון בעלה, אבל משום מה אינה מוצאת חן בעיניו, אזי אפשר להיות מציאות הגט.

ב. [...] וצריך להבין, דלכאורה, פלוגתא זו בין בית שמאי ובית הלל ור' עקיבא, היא היפך שיטתם בכל הש"ס:

ידוע הכלל שבית שמאי לחומרא ובית הלל לקולא (מלבד עניינים אחדים שהם "מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל", כפי שנימנו במשנה במסכת עדיות⁵, שזהו מצד ענין ההתכללות⁶). ובנדון דידן: לכאורה היה אפשר לבאר שבית שמאי מחמירים ש"לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן כו'".

אבל, לאמיתו של דבר, הרי, הסיבה לכך שבית שמאי לחומרא היא – בגלל ששורשם הוא מקו

א. התנאים לכללות מציאות הגט והגירושין – שנינו במשנה האחרונה דמסכת גיטין¹:
"בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה, שנאמר כי מצא בה ערות דבר. ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו, שנאמר כי מצא בה ערות דבר (או ערוה או שאר דבר סרחון). ר' עקיבא אומר אפילו (לא מצא בה לא ערוה ולא דבר, אלא) מצא אחרת נאה הימנה, שנאמר והיה אם לא תמצא חן בעיניו".
לשיטת בית שמאי יש להשתדל בעניין שלום־בית עד קצה האחרון: אפילו אם לא מצאה חן בעיניו, ואפילו הקדיחה תבשילו – שהפירוש הפשוט בזה (כמובא גם בפוסקים²), שהיא עושה היפך רצונו כדי להכעיס – אף על פי כן, יש להשתדל שיישארו בנין הבית דאיש ואשה ביחד, וכיון שנשארים ביחד אזי צריך להיות שלום ביניהם, דאם לא כן, קרינן ביה "אל" ³תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך"⁴.

(1) ז, רע"א (ובפרש"י).

(2) ראה טור אה"ע סקי"ט. וראה גם מאירי שם.

(3) משלי ג, כט.

(4) גיטין שם, סע"א.

(5) פ"ד ופ"ה.

(6) ראה תניא אגה"ק סי"ג.

עקיבא "זה כלל גדול בתורה"¹³ - [..] וכיון שר' עקיבא מדגיש ש"ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה" - הייתכן שסובר הוא שאפילו לא מצא בה לא ערוה ולא דבר, היינו, שאין כאן ענין של איסור, וגם לא הקדיחה תבשילו, אלא רק לא מצאה חן בעיניו, היינו, שהיא בשלימות היופי הן בקלסתר פנים והן בחיתוך האברים, אלא שמשום־מה אירע ענין של העדר נשיאת חן - אזי יכול כבר להיות ענין הגירושין!?

ובלשון הגמרא במסכת סנהדרין¹⁴: "שבקה ר' עקיבא לחסידותיה", כלומר, ר' עקיבא, שהוא החסיד, דהיינו המקור של חסד, "שרגיל לזכות את ישראל"¹⁵ - "שבקה לחסידותיה", בכך, שמחמיר עוד יותר מבית הלל, שגם אם לא הקדיחה תבשילו, אלא רק לא מצאה חן בעיניו, הנה משום זה בלבד יכול כבר להיות ענין הגירושין!

ד. [..] ולהבין כל זה יש להקדים תחילה ביאור תוכן ענין קידושין וגיטין בעבודת האדם - שזהו ענין עיקרי שבו משתקף כללות ענין עבודת האדם לקונו:

ידוע¹⁶ שכללות עניין איש ואשה, חתן וכלה, נמשך ונשתלשל מעניינם ברוחניות - ככל עניני האדם התחתון, עליו נאמר¹⁷ "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", ו"אתם קרויין אדם"¹⁸, על שם "אדמה לעליון"¹⁹, כמו שכתוב²⁰ "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה" - הקב"ה שנקרא חתן וכנסת ישראל שנקראת כלה, אשר, משמעות השידוך ביניהם הוא שהנשמה (הכלה) מקבלת על עצמה ומתחילה למלא את שליחותו של הקב"ה (החתן) בעולם, כמאמר המשנה בסוף מסכת קידושין: "אני נבראתי לשמש את קוני".

ומזה נמשך גם באיש ואשה למטה - שהתכלית

הגבורה (כמבואר בפנימיות התורה²¹), ובלשון הגמרא⁸ ששמאי היה "קפדן", ומצד הגבורה והקפידא באים עניינים של דינים וחומרות.

והרי מצד תכונת הקפדנות, נעשה היחס שבין איש ואשתו באופן שאפילו דבר קל ביותר מעורר קפידת הבעל וגורם לרחק את אשתו ועד לגירושין - כפי שמצינו בגמרא במסכת בבא־בבא⁹ בעניין "גט מקושר" (הדורש טרחה גדולה ביותר ואריכות זמן), ש"כהני . . . הוּו קפדי טובא ומגרשי נשיהו, ועבדי רבנן תקנתא אדהכי והכי מיתבא דעתיהו", היינו, שתכונת הקפדנות היא סיבה לעניין הגירושין דווקא.

וכיון שכן, היתה צריכה להיות דעת בית שמאי שגם על דבר קל ביותר יכול הבעל להקפיד ולגרש את אשתו.

ואכן מצינו על דרך זה בהנהגתו הקפדנית של שמאי - במסכת שבת¹⁰: "מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת", "על מנת שתשימני כהן גדול" - "דחפו באמת הבנין שבידו", וגרשו מהסתפח בנחלת ה'¹¹; ואילו הלל שהיה "ענוותן"⁸, ושרשו מקו החסד (היפך תכונת הקפדנות) - קיבל אותם וגיירם.

ואילו בנדון דידן מיחלפא שיטתייהו: בית שמאי אומרים שאפילו אם הקדיחה תבשילו - אסור לבעל להקפיד עליה ולגרשה, וחייב הוא לשמור על קשר הנישואין; ואילו בית הלל, ששיטתם בכל מקום היא בקו החסד, להקל, ולהשתדל בשלום ואחווה וחסד - סוברים הם שאם הקדיחה תבשילו (אף שלא מצא בה שום דבר ערוה) יכול לגרשה?

ג. [..] וכמו כן - ויתירה מזה - צריך להבין בנוגע לשיטת ר' עקיבא:

על הפסוק¹² "ואהבת לרעך כמוך", אמר רבי

13 תו"כ ופרש"י עה"פ.

14 קי, ב - בנוגע לדברי ר' עקיבא ש"דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא" (שם קח, א).

15 פרש"י שם קי, ב.

16 ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 984. ועוד.

17 בראשית א, כו.

18 יבמות סא, רע"א. וש"נ.

19 ראה של"ה ג, רע"א. כ, ב. ועוד.

20 יחזקאל א, כו.

7 ראה זח"ג רמה, א. טעהמ"צ להרח"ו פ' תצא. שער הגלגולים סוף הקדמה לו. אגה"ק שם. לקו"ש ש"ש מ, א. מח, ג. ובכ"מ (נעתק לקמן ס"ט).

8 שבת ל, סע"ב.

9 קס, ב.

10 לא, א.

11 ע"פ לשון הכתוב - שמואל"א כו, יט.

12 קדושים יט, יח.

החומרא, ו"דחפו באמת הבנין שבידו", כל זמן שלא היה מוכן לקבל על עצמו את היהדות בכל הפרטים.

ואילו הלל נהג להיפך - כי מצד ההנהגה של חסד ורחמים, אין להמתין, אלא צריכים לגאול מיד את הניצוץ קדושה שבו ולהכניסו לגבול וגדר הקדושה, אף על פי שלעת-עתה מוכן הוא להתגיייר רק על מנת שילמדוהו כל התורה כולה בעמדו על גל אחת, או על מנת שישמוהו כהן גדול.

אמנם, לאחר שהנשמה ירדה מאיגרא רמה לכירא עמיקתא²⁸, ל"עולם הפוך"²⁹, לעבוד עבודתה בגוף ובחלקו בעולם - אזי מתבטא החילוק שבין בית שמאי לבית הלל בצירוף הפכי:

מצד מדת הדין והגבורה דבית שמאי - השיטה היא שיש להחמיר ולעסוק בכל עניני העבודה גם כאשר העבודה היא קשה ביותר; ואילו לשיטת בית הלל, כאשר העבודה היא שלא לפי כוחו, יכול לפעול שיחליפוה בעבודה קלה יותר, כדלקמן.

וזהו תוכן הפלוגתא דבית שמאי ובית הלל (ור' עקיבא) בנוגע למעמד ומצב שלאחרי הנישואין (בניגוד לפלוגתתם במעמד ומצב שלפני זה, "כיצד מרקדין לפני הכלה") - "לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן כו".

1. ביאור הדברים:

יכול להיות מעמד ומצב שלמרות שכבר היה ענין הנישואין, היינו, שהנשמה (איש) נתלבשה בגוף (אשה)³⁰ זה, וניתן לה חלק בעולם שבו צריכה לעבוד עבודתה, וגם ניסתה והתחילה לעסוק בזה - אף על פי כן, באה הנשמה בפני בית דין של מעלה וטוענת, שאין ביכולתה להשתלט על הגוף, כיון שיצרו גדול כו', ואין ביכולתה לפעול בכירור חלקה בעולם מצד גודל העולם וההסתר כו', והיינו, שהטענה היא שאין התאמה בין הנשמה לגוף או בין האדם העובד לעבודתו בחלקו בעולם, ולכן רצונו להתגרש מעבודה זו ולמצוא עבודה אחרת קלה יותר.

ובזה פליגי בית שמאי ובית הלל :

28 ע"פ לשון חז"ל - חגיגה ה, ב.

29 פסחים ג, א. וש"נ.

30 ראה זח"א קכב, ב ואילך. בחיי בראשית ג, כא. ובכמה מארז"ל. וראה שיחת כל היוצא למלחמת בית דוד (לקו"ד ח"ד תשפט, ב. סה"ש תש"ב ע' 130 ואילך).

היא כמאמר רז"ל²¹ "איש ואשה זכו שכינה ביניהן"²², על ידי זה שבונים "בנין עדי עד"²³, בדוגמת אדם וחווה בהיותם בגן-עדן, כנוסח הברכה בכל נישואי איש ואשה²⁴: "כשמחך יצירך בגן עדן מקדם", שאז היה עניינם - כמפורש בקרא: "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה"²⁴, לעבדה אלו רמ"ח מצוות עשה, ולשמרה אלו ס"ה מצוות לא תעשה (כפירוש בתרגום יונתן ובוהר²⁵).

ובעניין זה יש פלוגתא בין בית שמאי לבית הלל: הן בנוגע למעמד ומצב שקודם התחלת העבודה (ענין הנישואין) - שזוהי הפלוגתא "כיצד מרקדין לפני הכלה" (כדלקמן [במקור השיחה]); והן בנוגע למעמד ומצב שלאחרי התחלת העבודה, בעיצומה של העבודה - שזוהי הפלוגתא בנוגע לענין הגירושין, "לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן כו", מתי אפשר לעזוב את אופן העבודה שעסק בה עד עתה ולעבור לעבודה אחרת (כדלקמן). ועל פי זה יתבאר הטעם שמחלפא שיטתייהו דבית שמאי ובית הלל בין קודם התחלת העבודה ובין אחרי התחלת העבודה.

ה. [...] וזהו גם החילוק באופן הנהגת שמאי והלל בסיפור המעשה שנכרי שבא ואמר גיירני - שזהו מעמד ומצב שקודם התחלת העבודה:

אף על פי שגם קודם שנתגיייר יש בו עלוליות לעניין הגיור, ויתירה מזה, כדאיתא בספרים²⁶ שיש בו ניצוץ של נשמה שמעורר ומושך אותו להתגיייר, ולכן עוד קודם שנתגיייר נקרא כבר בלשון "גר", כלשון המורגל בש"ס²⁷: "גר שנתגיייר", ולא נכרי שנתגיייר - הרי ענין זה אינו אלא בכוח, וכל זמן שלא בא בפועל, יתכן שעדיין לא הגיע הזמן לכך כו'.

ולכן, קודם הגיור - נהג שמאי בכל תוקף

21 סוטה יז, א.

22 ולהעיר ממ"ש בספרים (ראה נטעי גבריאל הל' נישואין ח"א רפ"כ. וש"נ) שעדי קידושין צריכים להרהר בתשובה, והיינו, שהשראת השכינה שע"י נישואי איש ואשה פועלת גם על אלו שרק משתפתים בכך.

23 נוסח ברכת אירוסין ונישואין.

24 בראשית ב, טו.

25 ח"א כז, א. תקו"ז תכ"א (סב, א). תנ"ה (פח, ב).

26 ראה תשובות מהר"ם מרוטנבורג (הובא בספר תשובות בעלי התוס' מכת"י (ניו יארק תשי"ד - ע' רפו, סי"ט)). מדבר קדמות (להחיד"א) מערכת ג אות ג.

27 שבת סח, א"ב. ועוד.

חומר, יושבי בתי חומר, ולמצוא אופני עבודה קלים יותר, ובלבד שיוכלו בקלות יותר למלא את רצון הבורא, החתן של ישראל (הכלה). כלומר: למרות שהיה אמנם ענין של קידושין "כדת משה וישראל", כולל גם ברכות נישואין, שמורה על ההסכמה והמשכת הסיוע מלמעלה, אבל אף על פי כן, כאשר רואים אחר כך שאין שלום וחיבור ביניהם, האשה אינה עושה (אלא ממרה את) רצון בעלה, החומר אינו עושה את רצון הצורה, והגוף אינו עושה את רצון הנשמה – אזי

בית שמאי – שהנהגתם במדת הדין והגבורה, שלכן מחמירים בכל עניני תורה ומצוותיה – סוברים הם שלא יועילו שום תירוצים; כיון שניתנה לאדם עבודה ושליחות זו, היינו, שמלמעלה חיברו ביניהם (ענין של נישואין) – חייב הוא למלא אותה עד כמה שתהיה קשה, שכן, גם כאשר זוהי עבודה קשה ביותר, הרי "לפום גמלא שיחנא"³¹, וממילא, עליו לעבוד עבודתו עד קצה האחרון, "עד דכדוכה של נפש"³², ו"עד מיצוי הנפש" (כלשון הספרי), ואין לו לעזוב עבודה זו, ומובטח לו שבוודאי "לא

טוענת הנשמה בפני בית-דין של מעלה... כיון שיצרו גדול כו', ואין ביכולתה לפעול בבירור חלקה בעולם מצד גודל ההעלם וההסתר כו', והיינו, שאין התאמה בין הנשמה לגוף

יש מקום לומר שנשמה זו צריכה גוף אחר שיהיה נוח יותר, וגוף זה צריך נשמה אחרת שתהיה תקיפה יותר, ועל דרך זה בנוגע לעבודה בחלקו בעולם, שכאשר אינו מצליח בעבודה זו, ואדרבה כו' – יש מקום להחליפה בעבודה אחרת, קלה יותר, ואף על פי כן, לא יהיה זה באופן שעל ידי זה יחסר ח"ו במילוי רצונו של הקב"ה בעבודה ושליחות הקודמת, אלא באופן ש"יצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר"³⁵, וה"איש אחר" יבנה בית בישראל שבו יהיה "ושכנתי בתוכם"³⁶, "בתוך כל אחד ואחד"³⁷, היינו, שיימצא יהודי אחר שיעסוק ויצליח במילוי העבודה והשליחות בחלק העולם הנ"ל, לעשות ממנו כלי לאלקות.

ז. ויש להוסיף בשיטת בית הלל ביאור דיוק הלשון "הקדיחה תבשילו" דווקא – דלכאורה היה לו לומר בפשטות שאינה עושה רצונו – שבזה מרומז שלא נשלם תכלית הנישואין:

ידח ממנו נדח"³³.

וזהו "לא יגרש אדם את אשתו" – "אלא אם כן מצא בה ערות דבר", היינו, שישנו פסק-דין בתורה שזהו "דבר ערוה", שאז היא אסורה לו וחייב לגרשה:

יתכן אמנם ש"לא תמצא חן בעיניו", היינו, שמצד בחינת המקיפים שבנשמה (ענין ה"חן")³⁴, אין התאמה בין הנשמה לגוף, בין האדם העובד לעבודה בחלקו בעולם; ויתכן אפילו ש"הקדיחה את תבשילו", היפך הנהגת "אשה כשרה עושה רצון בעלה"; ואף על פי כן, כל זמן שאין פסק-דין על פי תורה שהחיבור של נשמה זו עם גוף זה, או אדם זה עם עבודה זו, הוא חיבור וצירוף שאינו ראוי – מוכרח הוא להמשיך בעבודתו זו למרות היותה עבודה קשה ביותר.

אבל בית הלל – שהנהגתם היא במדת הרחמים, מצד רחמים רבים העליונים – סוברים הם שיש להתחשב במעמדם ומצבם של בני-אדם קרוצי

(31) כתובות סז, רע"א. וש"נ.

(32) רות רבה פ"ו, יג. קה"ר פ"ז, ח.

(33) ע"פ שמואל"ב יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג. תניא ספ"ט.

(34) ראה ד"ה ויהי אומן תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' קפז ואילך).

(35) תצא כד, ב.

(36) תרומה כה, ח.

(37) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.

בתורה, סובר הוא יתירה מזה – שעבודתו של יהודי צריכה להיות גם באופן של "חן", וכדאיתא בגמרא⁴²: "שלושה חינות הן, חן מקום על יושביו, חן אשה על בעלה כו'", והיינו, שכשם שצריך להיות "חן מקום על יושביו" כדי שיוכלו לעשות ממקום זה מקדש לו יתברך, כמו כן צריך להיות בפנימיות העבודה העניין של "חן אשה על בעלה",

והיינו, שנוסף על שלימות העבודה בפועל ממש, צריכה להיות העבודה מתוך רצון ותענוג ("חן") – כפי שמצינו בנוגע ללימוד התורה שאמרו חז"ל⁴³: "לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ"; ועל דרך זה בקיום המצוות ישנו ענין ברכת המצוות: "ברוך כו' אשר קדשנו במצוותיו", שהוא ענין ההודאה להקב"ה⁴⁴ על "אשר קדשנו במצוותיו", "אשר" דייקא, כמבואר בקבלה וחסידות⁴⁵ ש"אשר" הוא מלשון תענוג, כמו "באשרי כי אשרוני בנות"⁴⁶, היינו, שקיום המצוות הוא מתוך תענוג ונחת רוח. אמנם, כאשר עבודתו היא באופן שחסר בה ענין ה"חן", והיינו, שבנוגע לפועל הרי הוא עובד עבודתו בשלימות, אבל הוא עושה זאת בדרך "מצות אנשים מלומדה"⁴⁷, ללא רגש של אהבה ותענוג, כיון שחסר אצלו ה"חן" בעבודה זו – אזי מצד מדת החסידות של ר' עקיבא, מאפשרים לו למצוא עבודה אחרת שתמצא חן בעיניו, ויוכל לעסוק בה מתוך תענוג, שאז תהיה עבודתו לה' בשמחה ובטוב לבב⁴⁸.

ט. והנה, ההלכה היא – לא כר' עקיבא, ולא כבית שמאי, אלא כבית הלל⁴⁹: התורה על הרוב תדבר⁵⁰, ואצל רוב בני ישראל, אי אפשר לדרוש ולתבוע שמיד בהתחלת העבודה

איתא בגמרא במסכת יבמות³⁸: "כתיב³⁹ אעשה לו עזר, במה אשה עוזרתו לאדם. . . אדם מביא חיטין חיטין כוסס (בתמיהה) . . . נמצאת (האשה) מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו", על ידי זה שמתקנת את החטים להיות מהם מאכל אדם.

ועל דרך זה בנוגע לנשמה והגוף – שהנשמה מצד עצמה אין לה קשר עם קלף גשמי וצמר גשמי, ובמילא אין לה קשר גם עם הניצוץ האלקי שנמצא בקלף וצמר הגשמיים, כי אם על ידי אמצעות הגוף, והיינו, על ידי זה שהגוף אינו משאיר את הדברים הגשמיים כמו שהם, חטים כמו שהם, אלא עושה מהם מאכל לאדם העליון שעל הכסא, וכמו בתפילין, שעושה מהקלף הגשמי תשמישי קדושה, על ידי זה שכותב עליו פרשיות התורה, ומניח אותם במקום הראוי על פי תורה, ועל דרך זה בשאר מצוות התורה, ש"הוקשה כל התורה כולה לתפילין"⁴⁰, ואז נשלם תכלית ענין הנישואין.

אבל כאשר האשה (הגוף) אינה מכינה לאיש (הנשמה) דבר הראוי למאכל אדם, ואדרכה, תמורת זה הרי היא עוד מקדיחה את תבשילו, היינו, שהיא מקלקלת גם את תבשילו של הבעל שכבר מוכן לו (עניני הנשמה שהיו אצלה מקודם לכן), שמקדיחה אותו על ידי ההתלהבות בענייני העולם ברשפי אש דלעומתה – תמורת ה"אש" של "איש ואשה זכו שכינה ביניהן"²², שהוא עניין אש י' ואש ה', אש שלמעלה ואש של הדיוט (כמדובר במאמר שלפני זה⁴¹) – אזי סוברים הם בית הלל שאפשר להיות ענין של גירושין, היינו, שיעזוב עבודה זו ויתעסק בעבודה אחרת;

אבל, כל זמן שלא הגיע לידי מעמד ומצב ש"הקדיחה תבשילו" – עליו להמשיך ולהתייגע בעבודתו הקודמת.

ח. ואילו ר' עקיבא אומר, אפילו מצא אחרת נאה הימנה, שנאמר והיה אם לא תמצא חן בעיניו⁵¹: ר' עקיבא, להיותו חסיד, מקור החסד, ועד שאומר ש"ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול

42 סוטה מז, א.

43 ע"ז יט, א.

44 ולהעיר, שענין זה הוא הנקודה המשותפת בין "ברכת הנהנין" ל"ברכת המצוות", אע"פ שבכמה ענינים חלוקים הם זה מזה.

45 ראה פ"ח שער הברכות פ"ב. ת"א תולדות יח, ס"ב. לקר"ת בשלח א, ד. ובכ"מ.

46 ויצא ל, יג.

47 ישעי' כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב). ובכ"מ.

48 רמב"ם סוף הל' לולב. תניא פכ"ו.

49 טושו"ע אה"ע סק"ט ס"ג.

50 ראה מו"נ ח"ג פל"ד.

38 סג, א.

39 בראשית ב, יח.

40 קידושין לה, א. וש"נ.

41 ד"ה אלה מסעי דש"פ מטו"מ, מבה"ח מנ"א ספ"ג ואילך

(לעיל ע' 142 ואילך).

גזירת השמד. ולכל הדעות, אין זו דרך הסלולה לרבים, אשר, התורה על הרוכב תדבר – אבל בנוגע לכל שאר העניינים – צריכה להיות עבודתו באופן שהנשמה נשארת קשורה בגוף, אף על פי שנכשל לפי־שעה כו⁵⁸.

ולכן, ההלכה היא כבית הלל – שזוהי דרך סלולה ורחבה לכל אחד ואחד מישראל, דרך המלך, "דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט"⁵⁹, לעשות מכל העולם דירה לו יתברך – שאין חיוב להתייטר בעבודה הקשה עד מיצוי הנפש, אלא, כאשר ישנו מעמד ומצב של "הקדיחה תבשילו", אזי יכול

יהיה גם ענין התענוג בעבודה. וכמו שכתב הרמב"ם בסוף הלכות תשובה⁵¹, שבתחילת העבודה "אין מלמדין . . אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר", שאז, עבודתו אינה מצד ענין התענוג, אלא מצד סיבה צדדית.

ולכן, אין הלכה כר' עקיבא, שסובר הוא שאפילו כאשר חסר רק ענין ה"חן" (חפץ ותענוג) בעבודה מסויימת, אזי יכול כבר לעזוב עבודה זו, ולעבור לעבודה אחרת שמוצאת חן בעיניו. ולאידך גיסא – אין הלכה כבית שמאי שיש חיוב על האדם להמשיך ולהתייטר בעבודתו הקשה עד

מוצד "פשעים" יכול אמנם להיות ענין של גירושין ח"ו, כיון ש"מצא בה ערות דבר"; אבל, ישנה פעולתו של המזבח ש"מזיח ומזין מחבב מכפר"

לעזוב עבודה זו, ולמצוא עבודה קלה יותר.

• ויש להוסיף ולהעיר:

אף על פי שהלכה כבית הלל, ועד ש"בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה"⁶⁰, מכל מקום, מצינו דעה⁶¹ שבענין גירושין הלכה כבית שמאי, ש"לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר". ובכל אופן – הנה גם כאשר יש מקום לענין הגירושין, "אין ראוי למהר לשלח אשתו הראשונה"⁶².

וההסברה בזה – מכיוון שנעשה כבר ענין הנישואין, כולל גם ברכות נישואין שמורה על ההסכמה מלמעלה, הרי מובן, שאם רק תהיה השתדלות הכי גדולה, יוכל להתקיים הרצון העליון שיומשך קיום הנישואין, שאז יהיו ברכות הנישואין כתיקונם (שהרי אף על פי שגם אם

מיצוי הנפש, מבלי לאפשר לו לעבור לעבודה קלה יותר.

במקרים יוצאים מן הכלל צריכה אמנם להיות העבודה באופן של מסירת נפש עד כלות הנפש ממש⁵² – בנוגע לג' העניינים שעליהם אמרו⁵³ "יהרג ואל יעבור",

– וישנו אופן ההנהגה של חסידים⁵⁴ שמחמירים על עצמם ומוסרים נפשם על קיום כל התורה ומצות, וכדאיתא במדרש⁵⁵ על הפסוק⁵⁶ "מה המכות האלה בין ידיך ואמר אשר הוכתי בית מאהבי", "מה לך יוצא ליסקל, על ששמרתי את השבת . . על שמלתי את בני כו", "על שנטלתי לולב על שהנחתי תפילין". ולהעיר מהפולגתא בראשונים ואחרונים⁵⁷ אם ניתנה רשות לכל אחד למסור נפשו על כל המצוות שבתורה שלא בשעת

(51) פ"י ה"ה.

(52) שזוהו הענין השני שבו "קונה את עצמה", מלבד גט (כנ"ל ס"א).

(53) סנהדרין עד, א.

(54) ראה שם קי, ב: "אספו לי חסיד, אלו צדיקים שבכל דור ודור . . שמסרו עצמן כו".

(55) יל"ש עה"פ (רמז תקפא). ויק"ר פל"ב, א.

(56) זכרי' יג, ו.

(57) ראה כס"מ לרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"ד.

(58) וע"ד האמור לעיל (ס"ט) בשיטת בית הלל, שגם אם היתה חגיגת או סומא, נותנים לה הנתינת־כח מלמעלה כו'.

(59) וירא יח, יט.

(60) ברכות לו, רע"ב. וש"נ.

(61) שו"ת הרשב"ת שמאי סתי"א.

(62) רמב"ם הל' גירושין פ"י הכ"א. וראה לקו"ש ח"ד שם הערה

21. ח"ט שם הערה 17.

אשר שלחתי או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעיכם שולחה אמכם". ולכאורה הרי זו סתירה מרישא לסיפא: בתחילת הפסוק נאמר "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה", היינו, שאין זה ענין של גירושין; ואילו בסיום הפסוק נאמר "ובפשעיכם שולחה אמכם", וזהו ענין של גירושין על ידי "ספר כריתות"!⁷⁰ והביאור בזה:

מצד "פשעיכם" יכול אמנם להיות ענין של גירושין ח"ו, כיון ש"מצא בה ערות דבר" (ככל פרטי הדרגות שבדבר); אבל, ישנה פעולתו של המזבח ש"מזיח ומזין מחבב מכפר",

- כפי שמצינו בזמן בית שני, שאף על פי שחסרו בו ה' דברים⁷⁰, ולא היתה השראת השכינה בשלימותה, מכל מקום, היתה בו עבודת המזבח בשלימותה, כולל גם פעולת השראת השכינה שבאה לידי ביטוי באש שלמעלה⁷¹ שהיתה נמשכת על ידי האש שבאה מן ההדיוט⁷²,

ועל דרך זה גם בזמן הגלות, ישנו המזבח בבית המקדש של מעלה, ואלוהיו עומד ומקריב עליו שני תמידין בכל יום (כדאיתא במדרשים והובא בעשרה מאמרות⁷²) -

היינו, שגם במעמד ומצב של "בתוך טומאותם", ישנה פעולת המזבח שמזיח גזירות, ומזין כל אחד לפי רצונו ותאוותו, ומחבב את ישראל אל אביהם, ועד שמכפר על כל עוונותיהם,

ולכן, אומר הקב"ה לנביא לומר לבני ישראל: אף על פי ש"בפשעיכם שולחה אמכם", מכל מקום, "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה"?...! ולאמיתו של דבר - "היא חברתך ואשת בריתך"⁷³.

(קטעים מ'סיום' על מסכת גיטין, התוועדות כ' מנחם אב ה'תשי"ט. תורת מנחם כרך כו, עמ' 177-157)

70 יומא כא, ב.

71 אע"פ שהיתה "רבוצה ככלב" (יומא שם), ואיתא בזהר (ח"ג ריא, א. תקו"ז תכ"א (סב, ב). ועוד) שזהו ענין בלתי רצוי.

72 מאמר אכ"ח ח"ג סכ"ג.

73 לאחרי קטע זה דהשיחה - ציוה כ"ק אדמו"ר לנגן הניגון "שאמיל".

יתבטלו הנישואין לא תהיה הברכה לבטלה, כיון שהיה ענין הנישואין לפי שעה, מכל מקום, אם אין זה "בנין עדי עד", אין זו ברכה כתיקונה), ולכן יש לעשות את כל ההשתדלות שעניין הנישואין יישאר בקיומו.

ועל דרך זה בנוגע לעבודת האדם⁶³:

כיון שבהשגחה פרטית באה לידו עבודה ושליחות מסויימת במקום מסויים (שהרי הוא מאמין שאין דבר שאינו בהשגחה פרטית, וכמו שכתוב⁶⁴ "מה' מצעדי גבר כוננו"), לא יתכן שעבודה זו תהיה שלא בכוחו. אלא מאי, ישנם כל כך הרבה קשיים, העלמות והסתרים בעבודה זו - הנה "בהדי כבשא דרחמנא למה לך"⁶⁵, אבל ברור הדבר שביכולתו למלא עבודה זו, כיון שיש לו כוחות לכך, ועליו רק להמשיכם מן ההעלם אל הגילוי, ולכן "אין ראוי למהר לשלח כו", שהרי אינו יכול לדעת אם הרצון להיפטר מעבודה ושליחות זו הוא מהיצר-טוב או מהיצר-הרע, אלא עליו להתבונן עוד הפעם ועוד הפעם, ולנסות בכל מיני האופנים להמשיך בעבודה ושליחות זו.

יא. [...] ומזה באים לסיום המסכת ממש - ה' העיד בינך ובין אשת נעורייך אשר... היא חברתך ואשת בריתך":

ובהקדם דברי הגמרא⁶⁶ בנוגע לעניין הגלות, שדומה לגירושין⁶⁷ - שאז טוענים בני ישראל "נהיה כגוים כמשפחות הארצות גו"⁶⁸, באומרים: "עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה, כלום יש לזה על זה כלום (ומאחר שמכרנו הקב"ה לנבוכדנצר וגרשנו מעליו, יש לו עלינו כלום), אמר לו הקב"ה לנביא, לך אמור להן, אי⁶⁹ זה ספר כריתות אמכם

63 המשך ואריכות הדברים בעבודה בפועל בימינו אלו - ראה לקמן ס"ל [במקור השיחה] ואילך (המו"ל).

64 תהלים לו, כג. וראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תקסא (נעתק בית הלל יום יום" יד חשון), שם ח"ה ע' קג (נעתק בית הלל יום יום" י תמוז). ועוד.

65 ברכות י"ד, סע"א.

66 סנהדרין קה, א (ובפרש"י).

67 ראה פתיחתא דאיכ"ר ד.

68 יחזקאל כ, לב.

69 ישעי' נ, א. וראה ד"ה איכה עת"ר (ס"ה עת"ר ע' יג ואילך).

בין מנהגי בעלז וחב"ד

כיצד הגיב הרבי על המנהג שלא להדפיס את דברי אדמו"ר החסידות? • על מנהגם להימנע משינה בסוכה כמנהג חב"ד, על ברכת אתרוג קלבריא וארץ ישראל • התבטאויות, סיפורים והשוואת מנהגים • רשימה ראשונה

כתבי קודש מצויים מאדמו"ר בעלז, והאדמו"ר השיב ופירט אודות כתבים שישנם בצילום ("קופיע"), הנחות שאינן מוגהות, וכן כתבים שכתב אביו (הרב מבלגר ויי זצ"ל) – הנחות מתורותיו של אהיו. בתגובה אמר הרבי:

טוב מאוד. אפשר וכדאי, אפוא, להדפיסם!

השיב האדמו"ר כי ישנה קפידה (גזירה) בבעלז שלא להדפיס תורות. הרבי הגיב בסיפור אודות המלמד שלו שלמד תורה בתשעה באב והסיק מכך, שהלואי וה'עוון' היחידי (אודותיו יתבקש לתת דין וחשבון) יהיה הפצת התורה גם אם בדורות קודמים אסרו זאת!

הרבי הוסיף ואמר כי מחלת הדור מכריעה שאין להתחשב בקפידה, כשם שגדולי ישראל התירו חשיפת ופרסום כתבי הרב ר' חיים ויטאל (למרות שציווה לגנום) וכמו דעת הפוסקים שמתיר להספיד תלמיד חכם שביקש שלא יספידוהו. כסיום הביא הרבי לדוגמה את הנהגת כבוד קדושת אדמו"ר מוהרי"צ, שהדפיס את כתבי אביו אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע וב"אותיות מרובעות" [למרות רצון אביו]. (הדברים נדפסו ב'בצל החכמה' עמ' 29-30 ובשלימות יתר בחוברת שהופיעה בכ"ף מנ"א תשס"ט עמ' לר"ז). כנראה כתוצאה מהתעוררות זו חל שינוי, כפי שאכן ציין הרבי בביקורו הבא של כ"ק האדמו"ר בשנת תשמ"א באומרו כי כשקרא את המכתבת של בעלז "מצאתי שאכן התחילו לפרסם ולהדפיס גם עניני חסידות" (חוברת הנ"ל עמ' ט"ו"ד, יז; 'בצל החכמה' עמ' 113 ועוד).

"צורה" ללא "חומר", כלומר, מופשט מענייני הגוף ומגשמיות – כך תיאר הרבי ביום א' ט' אדר ראשון תשל"ג ('בצל החכמה' עמ' 28) את פגישתו והתרשמותו מהרה"ק ר' אהרן מבעלז זצוקללה"ה (אלול תר"מ – כ"א מנחם אב תשי"ז). [יש אומרים שהרבי התבטא "ערה איז אין גאנצן קיין גוף ניט גיוועהן" [=הוא לא היה גוף כלל] – עדותו של הר"ר יצחק סג"ל לנדאו בספרו 'בקודש פנימה' (ירושלים תבנה ותכונן תשע"א) עמ' כח הערה ח]. ברשימה שלפנינו רוכזו התבטאויות והתייחסויות הרבי, כמו גם השוואות של מנהגי הרבי והוראותיו (וכן של רבותינו נשיאינו) למנהגי בעלז.

במספר הזדמנויות התייחס הרבי למה שנודע כ"קבלה" בחסידות בעלזא שלא להדפיס דברי תורה מהאדמו"רים: הפעם הראשונה הייתה בכ"ה מנחם אב תשי"ז, סמוך להסתלקות הרה"ק ר' אהרן שנלב"ע בכ"א מנחם אב של אותה שנה, ב'יחידות' של הרה"ח ר' נחום רבינוביץ ז"ל (צוטטה ב'שמן ששון מחבריך' כרך ד' עמ' 2119), כאשר התעניין הרבי אם הרה"ק ר' אהרן השאיר כתבים, נענה על ידי ר' נחום בשלילה – מפאת אותה "קבלה" בבעלז. על כך הגיב הרבי:

גם כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נשמתו עדין לא רצה שידיפסו את כתבי החסידות שלו, ובכל זאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הדפיסם. לימים, ב'יחידות' הראשונה של כ"ק אדמו"ר מבעלז שליט"א, התעניין הרבי שוב לדעת איזה

שהייה בירושלים בערב פסח

בין השנים תשכ"ח-תשל"ה קיימת הייתה הוראת הרבי להימנע מלהיות בירושלים בעת זמן הקרבת פסח ראשון ופסח שני. בהתוועדות אחרון של פסח תשכ"ח הביע הרבי דעתו כי מבחינה הלכתית רצוי להימנע מלהיות בירושלים בפסח שני (י"ד אייר), וכלי-שכן וקל-יחומר בנוגע לפסח ראשון (י"ד ניסן, ובהוספת - נשים) - בשעות שבהן מקריבים קרבן פסח, כדי שלא להיכנס לחשש של ספק וספק-ספיקא של חיוב כרת בעקבות ההימצאות בירושלים ואי הקרבתם. - ראה תורת מנחם כרך נב עמ' 303 ואילך.

והנה ברשימת הרב ד"ר נרי' גוטל (ב'הצופה' ערב חג השבועות תשס"ב) כתב בתמיהה: "הנהגה כזו לא נודעה בירושלים עשרות ומאות שנים שלפני מלחמת השחרור".

ובכן: בספר 'הרב הקדוש מבעלזא' שראה אור בעשור להסתלקותו (מנחם אב תשכ"ז, הוצאת אור החסידות, ירושלים ת"ו) עמ' עה מסופר: "בשנת תש"ד, כאשר עלה רבינו - הרה"ק רבי אהרן מבעלזא - לארץ ישראל, הגיע לירושלים בט"ז שבט, ולאחר ימים ביקש למצוא עבורו דירה בתל-אביב. אם אפשר' - הוסיף, 'הייתי רוצה להיות בתל-אביב כבר בשבת הבאה'. כיון שהדבר נמשך כמה שבועות, הביע שוב את רצונו שעל-כל-פנים בפסח כבר יוכל להיות בתל-אביב.

"אחיו, הרב מבילוגריי [= אביו של האדמו"ר הנוכחי מבעלזא שליט"א], הביע השערתו שרבינו לא רצה בשום אופן להישאר בירושלים בחג הפסח... כדי שלא להיכנס בחשש חיוב הקרבת קרבן פסח. שכן הנמצא במרחק ט"ו מיל מירושלים נקרא 'בדרך רחוקה', ואינו חייב לבוא לירושלים על מנת להקריב קרבן פסח". [וראה עוד שם לפני כן, שקלא-וטריא של רבי שמעון סופר מערלוי בשנת תרצ"ד אודות הניסיון להקרבת קרבן-פסח באותה שנה וכו']. - וראה רשימתי "שלא להיות בערב-פסח סמוך לירושלים העתיקה" (הנהגת הרה"ק ר' אהרן מבעלזא) ב'הערות וביאורים' אהלי תורה ג. גליון תתלח [חג השבועות תשס"ב] עמ' 104-105.

'מנחה' בעלזאית

היה זה באחת הפעמים שהרבי שב מ'אוהל' כבוד קדושת אדמו"ר מוהרי"צ, ונכנס תיכף לתפילת מנחה שהתקיימה בשעה מאוחרת בלילה. בצאתו, הבחין בהרה"ג הרה"ח ר' דוב בער שפירא, כיום גאב"ד נאראל, והפטיר בחיוך: "א בעלזע מנחה"... [כידוע בבעלזא היו מתפללים תפילת מנחה בשעה מאוחרת].

למען יהודים

"זה הרי מסתמא "פאר אידן'ס וועגן" [=למען יהודים], "התבטא פעם הרבי כאשר קיבל מעטפה ובה רשימת שמות יהודים הזקוקים לישועה בגשמיית או ברוחניות שנתבקש להזכירם לברכה - מאת החסיד בעלזאי ר' משה יששכר [בן טויבא ריסיא] שוסטר. במטבע לשון בעלזאית זו השתמש הרבי, והוסיף לשליח שמסרה: "אם כן אין צורך במענה" (ראה 'רבות מופתי', א. סמית עמ' 80-78).

תיקון לתפילין וחילול שבת

במספר הזדמנויות נשאל כ"ק אדמו"ר אודות "תיקון" למי שלא הניח תפילין וענה ('שערי הלכה ומנהג' כרך ה' עמ' ל):

תיקון בהנוגע לתפילין - בקיאות בהלכות תפילין (הצריכות) (ולא בנוגע לכותב התפילין).. וכן בדרושי חסידות... בעניני תפילין.

כיוצא בו לגבי הנכשל בחילול שבת ('שערי הלכה ומנהג' כרך ב' עמ' רכד):

...צריך להעשות בקי בהלכות שבת שבהנוגע לפועל על-כל-פנים...

כך ממש הורה גם הרה"ק ר' אהרן - כמוכא בספר 'מנהגי בעלז' (אה"ק תשמ"ג עמ' פד): "שאל אחד את מרן שיתן לו תשובה על שחלל שבת-קודש במשך המלחמה שהוכרח לחלל. אמר לו שילמד במשך שנה תמימה הלכות שבת. וכן שאלו איש אחד על [=העדר] הנחת תפילין וכדומה, ענה לו שילמוד דינים הללו שנה תמימה".

אתרוגי קלבריה וארץ ישראל

בעניין ברכה על אתרוגי קלבריה אף כי נטלו גם אתרוגי א"י – מובא ב'אוצר מנהג חב"ד' עמ' רעו ואילך (סל"ח; סוסמ"ה; סמ"ז; סמ"ח) ובעיקר מה שהובא ברשימות הרבי מסוכות תרצ"א (עמ' רפ): בלילה הראשונה נתן לי [=מוהרי"צ] שני אתרוגים, מקאלאברי וא"י. באמרו: כן נתנו גם לי. וציני לברך בתחילה על הקאל[אברי] ואחר כך לנענע עוד הפעם גם בשל ארץ ישראל.

הנהגה זו מצינו אם כי בשינוי ב'מנהגי חב"ד' רבותינו מבלז וצ'לה"ה" (ב"ב תשמ"ג) עמ' נז: "לרבינו [=הרה"ק ר' אהרן] היה אתרוגים בלתי מורכבים מארץ ישראל ואחד מיענעווא. ביום הראשון ברך ברכה על האתרוג מא"י ואחר כך נטל את האתרוג מיענעווא, והנענעוים בהלל ברך על של ארץ ישראל, ביום ב' בך על-זה מיענעווא ואחר-כך נטל האתרוג של א"י והנענעוים עשה על זה שבירך עליו. וכך היה עושה בשאר הימים בסירוגין".

נסיעה באנייה בשבת

מפורסמת המערכה הציבורית שניהל הרבי אודות איסור נסיעה באניות ישראליות בשבת קודש. מערכה שהחלה בחשאי כבר בשנת תשי"ד, הלכה והתגברה בשנת תשט"ז אולם הגיעה לפרסום יתר בשנת תשח"י (בחודש סיון – ראה ספר 'דיוקנו של חסיד' עמ' קלה; קלז).

בספר 'בקודש פנימה' – מנהגי הרה"ק ר' אהרן מבעלז מעדות ראשונה – חלק א' עמ' קס מובא: "הרה"ח ר' יעקב פרסטר ז"ל מארצות-הברית, ביקשני לשאול את פי מרן, אודות נסיעה בשבת באנייה בבעלות יהודית, תשובת מרן הייתה, כי הדבר אינו פשוט על פי ההלכה".

הנהגות דומות

בשנים הראשונות לנשיאות הרבי "אחרי אמירת תשליך רקדו ושרו כמו בכל שנה..." (נעתק ב'אוצר

מנהגי חב"ד ע' קמד – משנת תשי"ז), ובימינו מתשי"א-תשי"ב מפורש, שהיה הדבר בהוראתו המפורשת של כ"ק אדמו"ר שאף הורה אלו ניגונים לשיר.

גם הנהגה מעין זו מצינו ב'מנהגי חב"ד' רבותינו מבלז וצ'לה"ה' עמ' נג: "לאחר תשליך היו רוקדים ומלווים את רבינו [=הרה"ק ר' אהרן] בבעלז בלפידי אש, ואחר כך רקדו לפני החלון של חדרו, ומרן ברך את הרוקדים על-יד החלון". ובספר 'תהלה לדוד' להגה"צ מבוטשאטש עה"פ (תהלים פה, יד) "יתרועעו אף ישירו", כתב על כך שבחזרה מתשליך היו העולם משוררים ומזמרים בשמחה, ואמר, שאם רוצים לשבור ה'אף' שהוא ה'דין' ישירו וכו', עיין שם.

ומעניין לעניין: ב'אוצר מנהגי חב"ד' תשרי עמ' שסז מובא, כי בליל שמחת תורה אחרי תפילת ערבית טרם צאתו של אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע מבית הכנסת, הסתדרו התלמידים בשתי שורות והרבי עבר ביניהם מבית הכנסת עד בית הרבנית, ונרות ומנורות דולקים בידיהם (עיין שם וראה גם בעמ' שסו). מעין הנהגה זו ב'מנהגי... מבלז... עמ' סא: "בליל שמחת תורה היו מביאים את רבנו לתפלה בריקודים בנרות של שעוה ובלפידי אש... החברא קדישא הובילו את מרן זצ"ל מביתו לבית הכנסת להקפות בשירה ובזמרה, ונרות דולקות בידם".

חלוקת מצות

בספר 'אוצר מנהגי חב"ד' חודש ניסן עמ' קה (אותיות ב"ג) הביא: "פעמים רבות היה הרבי נותן מצות ליחידים גם אחר תפילת מעריב בליל החג... פעם... גם בלילה השני" (וראה שם עמ' לב על אפיית המצות בחודש ניסן).

ראה גם בספר 'מנהגי בעלז' (לר' י. קלפולץ – שזכה לעידוד גדול מהרבי על הדפסת ספריו 'כל סיפורי הבעל שם טוב' ועוד) עמ' מא: "אחר מעריב חילק רבינו [=הרה"ק ר' אהרן] לקהל (רק ליחידים סגולה) מצות מערב פסח בשביל הסדר, וכן חילק מצות שאפו בר"ח ניסן..."

הלכות ומנהגי חב"ד

שבת קודש פרשת מסעי

כ"ח בתמוז – מברכים החודש מנחם-אב

השכם בבוקר – אמירת תהילים בציבור. אחר-כך לומדים כשעה מאמר חסידות שיהיה מובן לכולם, ואחר-כך – התפילה.

גם העולה לתורה אומר "חזק, חזק, חזק ונתחזק"¹. הפטרה: "שמעו... אלוקיך יהודה. אם תשוב... ובו יתהללו" (ירמיה ב, דכח; ד, אב)².

המולד: יום ראשון בשעה 6:50 ו-13 חלקים. מברכים החודש: ראש חודש מנחם-אב ביום השני. אין אומרים 'אב הרחמים'.

אחר התפילה – התוועדות בבית-הכנסת, כנהוג; ובפרט שהיא 'שבת חזק'³. פרקי אבות – פרק ב.

יום ראשון

כ"ט בתמוז, ערב ראש-חודש

בשיעור חומש היומי דשיעורי חת"ת, מסיימים כנדפס: "כאשר דיבר לכם" (א, יא)⁴.

ביום זה יש להוסיף במיוחד בתורה, תפילה וצדקה⁵ [והצדקה – הוצאת שתי סעודות, ומה טוב – שלוש סעודות]. מי שלא הספיק להחליט על-דבר קיום הוראה זו ושל לימוד ענייני 'בית הבחירה' לפני בין-המצרים, עליו להחליט זאת בהקדם, ויפה שעה אחת קודם⁶. ומובן אשר אלה שלא עשו בפועל ככל הפעולות דלעיל בזמנן – כדאי להשלימן גם לאחר מכן⁷. "מובן בפשטות, שכל הנ"ל שייך גם לנשי ובנות ישראל"⁸.

יום שני

א' במנחם-אב, ראש-חודש

מנהגי ראש-חודש. לפני תפילת ערבית טופחים על השולחן כדי להזכיר לקהל לומר 'יעלה ויבוא'.

שחרית: יעלה ויבוא, חצי הלל. "ואברהם זקן... נפש כל חי, אמן" ג' פעמים. קדיש תתקבל. שיר-שלישום, הושיענו, ברכי נפשי, קדיש יתום. קריאת התורה דר"ת. חצי קדיש. אשרי, ובא לציון. יהללו. חליצת תפילין דרש"י. הנחת תפילין דר"ת, ג' פרשיות דק"ש, קדש, והיה כי יביאך, שש זכירות, חליצת תפילין דר"ת. הש"ץ אומר בקול איזה

בבית-חינו, הרה"ח ר"מ שוסטרמאן ע"ה ("למען יידעו בנים יולדו", אה"ק תשנ"ז, עמ' 138), המספר שהוא שהנהיג זאת וכיצד הפסיק לנהוג כך.

(5) יתר על הנהוג בכל ערב-ראש חודש (המנהג, ב'התוועדות' תשמ"ו ח"ג ס"ע 593).

(6) "על-פי פסק דין שו"ע או"ח סי' תקע"א ס"ג". (7) מתוך: פתח-דבר להלכות בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים של הרבי (הוצאת קה"ת, מוצש"ק מברכים מנ"א, תשמ"ו, ברקולין נ"י).

(8) לקוטי-שיחות כרך כד עמ' 266. ולהעיר שנשים חייבות לסייע במצוות בניין ביהמ"ק (הל' בית-הבחירה פ"א ה"ב), ושהערה זו שייכת להוספת השורה הרבי בכל העניינים מ"ז בתמוז ואילך.

מזמור, חצי קדיש. מוסף.
"בית הבחירה":

בימי 'בין המצרים' גופא, יש להוסיף ב'משפט' (לימוד התורה, לכל לראש – בהלכה למעשה מדיני ימים אלו⁹, וכן [בכל יום, ועל-אחת-כמה- וכמה בשבתות, שעניינן 'הקדמת רפואה'¹⁰ במיוחד בענייני התורה העוסקים בגאולה¹¹ ובבניין בית- המקדש, ולכל לראש – הפרקים בספר יחזקאל מ- מג המדברים בעניין בית-המקדש השלישי, משנה – מסכתות מידות ותמיד¹² והלכות בית-הבחירה¹³ להרמב"ם]) ו'צדקה' יותר מהנתנה הרגילה לפני התפילה¹⁴ [ותוספת מיוחדת ככל מעבר מתקופה לתקופה בימים אלו גופא: עד ראש-חודש מנחם- אב, מראש-חודש מנחם-אב¹⁵, השבוע שחל בו תשעה באב, ערב תשעה באב, ותשעה באב]¹⁶. וגם בשבתות – באופן המותר על-ידי אכילה ושתייה וכיו"ב, בנוסף על נתינת הצדקה בערב שבת קודש כנהוג בהוספה עבור השבת¹⁷.

מובן, שההוספה בתורה בעניין שהזמן- גרמא, צריכה להיות גם אצל הילדים [והילדות]

הנמצאים במחנות הקיץ¹⁸.
"תשעת הימים"¹⁹:

משנכנס אב ממעטין בשמחה ובמשא ומתן של שמחה. ואסור לקנות בגדים ומנעלים חדשים או לתת לאומן לעשות לו, ואפילו אין משתמשים בהם עד לאחר תשעה באב. ואסור לכבס בגדים (חוץ מבגדי קטנים) אפילו כדי ללבושם לאחר תשעה באב. וכתונת לשבת מותר לכבס רק על- ידי גוי, ואסור ללבוש בגדים מכובסים שעדיין לא לבשום (אלא לכבוד שבת-קודש). [ולכן נוהגים ללבוש לפני ראש-חודש לזמן-מה את כל הבגדים המכובסים שעומדים ללבוש במשך תשעת הימים²⁰]. בעלי הברית: המוהל, הסנדק, והורי- הבן, מותרים ללבוש לבנים ובגדי שבת.

ואסור לרחוץ את כל הגוף לתענוג, אפילו בצונן, ולרפואה ולצורך מצווה [וכן המצטער מפני החום והזיעה²¹] – מותר. אסור לאכול בשר ולשתות יין (חוץ משבת וסעודת מצווה). הטובל ככל ערב שבת²² מותר לטבול ולרחוץ את הראש, הפנים, הידיים והרגליים²³ לשבת.

אין נכנסים לדירה חדשה בתשעת הימים. פעם ענה הרבי: טוב לדחות לאחר ט"ו באב²⁴, ופעם אחרת הורה: "באם אפשר... בחודש אלול הוא

(9) "לדעת את המעשה אשר יעשו, כל זמן שמישיח צדקנו עדיין לא בא" – עפ"י 'התוועדיות' תשמ"ח ח"ד עמ' 78, 91 (מוגה), 108. בלקוטי-שיחות כרך כד עמ' 265 מזכיר גם את לימוד ספר הזוהר, והסברתו בתורת החסידות. כן מזכיר שם אודות הוספה גם בקו התפילה – בעבודתה באיכות, וכן באמירת תהילים – עכ"פ מזמור אחד נוסף בכל יום. ומעורר ע"ז גם בכרך כח עמ' 286 הע' 60, וש"נ. 10) ספר-השיחות תש"נ ח"ב עמ' 578. 11) ספר-השיחות תשמ"ט ח"ב עמ' 606. 12) ספר-השיחות תש"נ ח"ב עמ' 579 והערה 186. וב'התוועדיות' תשמ"ט ח"ד עמ' 38 הלשון "ומקצת במסכת תמיד". 13) ופעם אחת מצאנו שהורה הרבי ללמוד בנוסף לכך גם "הלכות הקורבנות" (שיחת מוצש"ק פ' דברים תשל"ט, הנחת הת' בלתי מוגה סכ"ו וסס"א). 14) לקוטי-שיחות חכ"ג ס"ע 265. ובפרט בצדקת מקדש מעט – בתיכ"נ ובתי-מדרש (ישיבות וכו'), לקו"ש כח עמ' 287. וראה סה"ש תנש"א ח"ב עמ' 733. 15) ב'התוועדיות' תשמ"ו ח"ד עמ' 187 מבואר, שהל' בית הבחירה נחלקו לשמונה פרקים, כדי ללומדם שמונה ימים "עד ערב ת"ב לפני חצות", עיי"ש. מאידך, בסה"ש תנש"א (מוגה) ח"ב עמ' 691 הערה 87, מפורש שיש ללמוד שיעור בהל' בית הבחירה גם ביום תשעה באב (נדחה) בעצמו: "באופן המותר, כמובן, לאחר חצות היום, או להשלים במוצאי היום", ולכן לא נכנס העניין בפנים. 16) 'התוועדיות' תש"נ ח"ד עמ' 102. 17) 'התוועדיות' תשמ"ח ח"ד עמ' 96 הערה 127.

18) 'התוועדיות' תשמ"ח ח"ד עמ' 50. וכנראה ה"ה ל'סיומים' המובאים אח"כ. 19) לוח כולל-חב"ד. 20) כפי-החיים ס' תקנא ס"ק צא. ולמעשה נוהרים בזה בחולצות ומכנסיים, שמלות וחצאיות, אך לא בלבנים וגרביים. [מי שלא הסיפק: יניחם לזמן-מה על הרצפה להוריד הבגד מנקיונו, ואח"כ רשאי ללבשם. כן ניתן ללבוש בש"ק בתנאי שיהנה מזה בש"ק עצמה, אחד בלילה ואחד בבוקר ואחד בצהרים וכדומה]. 21) שו"ת אגרות-משה אה"ע ח"ד סי' פד אות ד, נטעי-גבריאל הל' בין-המצרים ח"א פמ"ב ס"ד. וראה גשר-החיים ח"א ס"ע רכ, המתיר בזה באבילות דיחיד אפילו בסבון ובמים חמים (וע' נטעי-גבריאל הל' אבילות ח"א פרק קה סי"ג). מאידך בכפי-החיים סי' תקנ"ד סוף ס"ק מו כתב בעניינו, שאם יכול להעביר זאת בצונן לא ירחץ בחמין. 22) וכן הטובל בכל יום (לעניין הטבילה בלבד), שלחן מנחם או"ח ח"ג סו"ס רסו. 23) ולמעשה רוצחים כל הגוף, במים חמים ובסבון. וכן הורה הרה"ג והמשפיע ר' חיים-שאל ברוך ע"ה. (וצע' מהמובא בלקוטי-סיפורים להרב פרלוב ע"ה מהדורה ראשונה עמ' קכב). וראה בכ"ז בס' 'מנהג ישראל תורה' סי' תקנ"א ס"ק יא. 24) אגרות-קודש כרך ט עמ' רכת.

"ומפני טעם זה³³ כדאי לערוך סיום גם ביום השבת שב'תשעת-הימים'.

"ומה טוב - 'ברוב עם הדרת מלך', לשתף עוד כמה וכמה מישראל (מצד אהבת-ישראל ואחדות-ישראל) בשמחה, גם אם רובם לא סיימו בעצמם המסכת. ולהוסיף, שכדאי ונכון לערוך 'סיומים' על מסכתות כאלה שסיומן בעניינים שקל לאומרם ולהסבירם במהירות לכל אחד ואחד מישראל, אפילו פשוט שבפשוטים³⁴, שב'סיומים' אלו יכולים לשתף גם יהודי שפוגשים ברחוב, ובאמצע עסקיו - כשחוזרים לפניו על הסיום, או אף שאומרים לו המאמר דסיום המסכת מבלי לספר לו שזהו 'סיום', שהרי 'זכין לאדם שלא בפניו'³⁵.

[מי שיכול - יסיים בעצמו; אם לאו - ישתף לפחות במעמד 'סיום' של אחרים; ומה טוב שיהיה במעמד עשרה מישראל; וכדי לזכות גם את מי שמשום-מה לא השתתף במעמד סיום כלשהו, ובלאו-הכי אוכל מאכלים המותרים רק בסעודת מצווה - יש להשמיע עבורו את הסיום ברדיו וכו', ולקשר אותו לפחות בצורה כזאת לשמחה-של-מצווה³⁶].

"בקשר ל'סיומים', יש להשתדל במיוחד בעריכתם.. לאחד רבים מישראל בהשמחה לגמרה של תורה, "אנשים ונשים (בנפרד כמובן) וטף"³⁷, כולל גם הקטנים (לא רק קטנים בידיעות, אלא גם קטנים בשנים) שעדיין אינם שייכים להבנה והשגה, על-דרך ובדוגמת הסיום דערב-פסח, שמנהג ישראל להביא גם בכורים הקטנים³⁸. "וכן יש לערוך [במיוחד בסיומים, על אהבת

חודש הרחמים"²⁵.

עצת הרבי בדבר טיפול רפואי: באם אפשר - יש לדחותו לאחרי יום התשיעי באב. וכל עכבה לטובה. ובאם הרופא ידחק בדווקא את השעה, יש לעשות זאת קודם שבת חזון²⁶. סיומים²⁷:

"המנהג לערוך 'סיומים'²⁸ למסכתות הש"ס בכל יום מ'תשעת-הימים'²⁹, מראש-חודש [ומה טוב גם לפני זה³⁰] עד תשעה באב, וגם בערב תשעה באב ובתשעה באב - באופן המותר על-פי שולחן-ערוך [ובמקום המתאים - גם עם סעודה והתועדות³¹]. "ומהטעמים בדבר - כיוון שבימים אלו מחפשים את כל האופנים המותרים כיצד להוסיף בעניינים טובים ושמחים, ועלידי-זה לגלות את הטובה-הפנימי שבירידה הקשורה עם ימים אלו³², החל מ'פיקודי ה' ישרים משמחי לב" - עושיין שמחה לגמרה של תורה.

(25) שם כרך יט עמ' שצ.

(26) שם עמ' שעו.

(27) עיקר הדברים - מוגה, מסה"ש תנש"א ח"ב עמ' 708 ועוד, ומסה"ש תשמ"ח ח"ב עמ' 564, ומשיחות-קודש תש"מ עמ' 672 - שיחת ש"פ מטות ומסעי תש"מ, בלתי מוגה. ושולבו הוראות מכ"מ כמצויין בהערות.

(28) אף שיש דעות שניתן לעשות סיום על פרק, או על מסכת שלמה במשניות, מוטב לערוך סיום על מסכת בגמרא, 'סיום' עם כל הפרטים, לכל הדעות, כמו מסכת תמיד ('התועדות' תשמ"ט ח"ד עמ' 86. וראה גם 'התועדות' תש"נ ח"א עמ' 97).

בליבאוויטש אמרו בסיום מסכת רק 'הדרן עלך' ושמות בני רב פפא, ותו לא, וסיימו בקדיש דרבנן רגיל (רשימת דברים להרב חיטריק ח"ד עמ' ריט). וכן הורה הרבי להרב בנימין שי' אלטהויז (ועל מה שאמר הרה"ח ר' מאיר אשכנזי ז"ל 'קדיש הגדול' בסיום הש"ס בהתועדות הרבי כ"ד טבת תשי"ב, תורת מנחם ח"ד עמ' 239, ענה לו הרבי 'אצלי זה חידוש, מלבד הפעם הזאת לא ראיתי זאת מעולם' - תודה להרב מיכאל שי' זליגזאן). אמנם לגבי המשך נוסח הסיום משמע שאומרים אותו, ראה התועדות תשמ"ה ח"ג עמ' 1700.

(29) "אפילו כשאין אוכלים סעודת בשר אחר-כך. להעיר מהנהגת אדמו"ר מהרש"ב נ"ע לעשות סיומים בתשעת-הימים אף שלא היה סועד אחר-כך בבשר ויין - ספר-המנהגים עמ' 46" (לקו"ש חכ"ג עמ' 223, ובכ"מ). ואכן אין נוהגים לאכול בשר ויין בסיומים אלו.

(30) 'התועדות' תשמ"ט ח"ד עמ' 74.

(31) ספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 733.

(32) "להעיר גם מהפתגם הידוע [בשם הרה"צ ממונקאטש] בפירוש דברי חז"ל: "משנכנס אב ממעטין בשמחה" - ש"ממעטין' העניינים הבלתי-רצויים דתשעת-הימים 'בשמחה', על-ידי ההוספה בשמחה, באופן המותר על-פי שולחן-ערוך, כמובן".

(33) אע"פ שביארציט שחל בשבת (התועדות תשד"מ ח"ב עמ' 872) שלל הרבי עריכת 'סיום', כיוון שמנהג זה עלול להתפרש כנתינת מקום לעניין של תענית.

(34) "ולדוגמא: מסכת תמיד (מסכת הכי קטנה, שמונה דפים בלבד, שיכולים ללמדה ולסיימה במשך זמן קצר) שסיומה "השיר שהיו הלויים אומרים במקדש", וכן הסיום ד"כל בניך לימודי ה" - בארבעת המסכתות: ברכות, נזיר, יבמות, כריתות - ראשית-יבית "בניך".

(35) 'התועדות' תשמ"ח ח"ד עמ' 96.

(36) שיחות-קודש תש"מ ח"ג עמ' 672.

(37) 'התועדות' תשמ"ט ח"ד עמ' 108.

(38) ספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 719. ולמרות האמור שם "במיוחד בשנה זו" אין נראה שזו הוראת שעה, עיי"ש.

להכריע שיש לומר תחנון בקריאת שמע שעל המיטה (גם לפני חצות).⁴⁶
 * בעניין סעודת בר־מצווה של נער שנכנס לעול המצוות ביום ח' במנחם־אב, השיב הרבי: "יש לברר אם יש מנהג במקום בכגון־דא, ובאם לאו – יש לעשותה בזמנה, זאת אומרת ליל ח' מנחם־אב, ובאם אי־אפשר מאיזה טעם שיהיה – שבט שלאחריו".⁴⁷

ערב שבת־קודש ה' במנחם־אב,

הילולא של האריז"ל החי'⁴⁸.
 ל'שבת חזון' לובשים⁴⁹ בגדי שבת כרגיל.⁵⁰

(46) 'התוועדיות' תשמ"ג ח"ג עמ' 1414.

(47) אגרות־קודש חלק טו עמ' רנו. וכן במקרה נוסף שלא ניתן לעשות סעודה במוצאי היום, באג"ק חי"ז עמ' פז, כשחל במוצש"ק ליל ער"ה, מבאר שהסעודה צ"ל מייד ברגע הראשון שנכנס למצוות. מאידך בחי"א עמ' שמ כשחל בעיו"כ מציע להתחיל בחצי יום הראשון (והכוונה כנראה ביום) ולהמשיך במוצאי יוה"כ פ, אך ייתכן ששם לא התאפשר לקיים הסעודה בליל עיו"כ. אבל בדרך כלל, מנהגנו מובא בספרי־המנהגים עמ' 75 מלקוטי־דיבורים (ח"ב דף רסח,א), שאחרי שחרית חוזר הבר־מצוה מאמר ומכבדים ב'לקח' ומשקה, ובערב (מוצאי היום) עושים את הסעודה (כפי שנהג אדמו"ר הזקן).

(48) ראה לקו"ש כרך לד עמ' 257.

(49) לעניין רחיצה וטבילה, ראה לעיל ציונים 22-23.

(50) ספר המנהגים עמ' 46, שכן נהג אדה"ז, וש"נ לפוסקים הדנים בעניין זה. וראה גם בהוספות לשו"ע אדה"ז במהדורה הישנה, חלק היו עמ' 1846 בשוליי־הגיליון (וחבל שלא נכנסו לע"ע במהדורה החדשה).

ישראל³⁹] על־דבר ההוספה בלימוד התורה בכלל ובנתינת הצדקה, על־פי מה שנאמר: 'ציון כמשפט (=תורה) תיפדה, ושביה בצדקה"⁴⁰. וכשבאים לעורר על נתינת צדקה – יש להביא בפועל קופת צדקה, שאז תיכף ומיד נותנים צדקה בפועל⁴¹. וגם ביום השבת־קודש – באופן המותר, באכילה ושתיה, וצדקה רוחנית⁴².

"למסור לאנ"ש שי' המתעסקים בהסיומים:

* לסיים כל סיום בהצעה־התעוררות על־דבר (להוסיף ב)נתינות לצדקה.

* לחתום כל סיום בתיבות (עניין) דאהבת־

ישראל"⁴³.

"ובוודאי יפרסמו ויזרוזו על־דבר קיום הוראות אלה בכל מקום ומקום, בכל קצווי תבל"⁴⁴.

"וגם כאשר יבוא משיח צדקנו קודם תשעת הימים, יעשו את ה'סיומים', ויזכו להתחיל ולסיים ספרים אחרים בתורתו של משיח"⁴⁵.

* במוצאי־יראש־חודש וכדומה נוטה הרבי

(39) 'התוועדיות' תשמ"ג ח"ד עמ' 1849.

(40) ספר־השיחות תנש"א ח"ב עמ' 708. ספר־השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 564.

(41) 'התוועדיות' תשמ"ח ח"ד עמ' 123.

(42) כמו נתינת עצה טובה, ועאכו"כ לימוד תורה – 'התוועדיות' תשמ"ח ח"ד עמ' 376 בקשר לשבת שלפני ר"ה) סה"ש תשמ"ח ח"ב עמ' 565 והערה 127. בשיחה הנ"ל נוסף גם: קבלת החלטה טובה שתיכף לאחר השבת יתן לצדקה ממש (יפריש לעצמו, ויתנה בפועל לעני או לגבאי בבוקר). ובסה"ש תשמ"ט ח"א עמ' 222 (שבת ט"ו בשבט) – שיחליטו גם כמה לתת.

(43) מענה שנדפס בס' מאוצר המלך ח"א עמ' 283.

(44) ספר־השיחות תנ"ש ח"ב עמ' 580.

(45) משיחת ש"פ ממות, מבה"ח מנ"א תשמ"א, בסופה.

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחי

ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,

בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש